

תום עידן הערכות מוניטין, האמנם?

עו"ד יהונתן קניר, משרד עו"ד קניר ושות'

“What is goodwill?”

It is a thing very easy to describe, very difficult to define”

¹1901, Lord Macnaghten

חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973 ("החוק") קובע כי עם תום חיי הנישואין זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג. בשנת 2008, במסגרת התיקון לחוק, קבע המחוקק כי עם תום חיי הנישואין, בגדר כלל נכסי בני הזוג נכללות גם **זכויות עתידיות**.¹ בנוסף נקבע שבמקרים בהם ישנן נסיבות מיוחדות המצדיקות זאת, ניתן לקבוע שאיזון שווי הנכסים לא יהיה בחלקים שווים, אלא לפי יחס אחר שיקבע בהתחשב, בין השאר, בנכסים עתידיים, לרבות בכושר ההשתכרות של כל אחד מבני הזוג.²

מאז שתוקן החוק, בכל הפסיקה הדנה בנושא חלוקת מוניטין, נכסי קריירה ופערי השתכרות, דעות השופטים נחלקות לכאן ולכאן, הנסיבות משתנות ולפיהן גם תוצאות התיקים. משאין הלכה סדורה וברורה, אנו למדים שככל ששיקול הדעת של ביהמ"ש גדל, כך טווח העצות שנדרשים עורכי הדין לספק גדל.

מהו מוניטין?

כאמרה שהובאה לצדי העמוד, קל לתאר מהו מוניטין - אך קשה להגדירו. לצורך פישוט המושג **מוניטין** בגדר איזון משאבים בין בני זוג, נביט גם על יתר המונחים השגורים בדיני המעמד האישי בהקשר זה: "נכסי קריירה", "פערי הכנסות", "כושר השתכרות", "פוטנציאל השתכרות" ומונחים נוספים, המבטאים את הפער בין אדם במשרה מסוימת מול בעלי אותה משרה אחרים, ואת פערי היכולות וההכנסות בין בעלי הדין עצמם.

מוניטין יכול להיות הפער בין ממוצע הכנסותיהם של בעלי משרות דומות לבין הכנסותיו של אותו בעל משרה. לצורך ההמחשה בלבד, אם ממוצע הכנסותיהם החודשי של רופאי השיניים העצמאיים באזור גוש דן המתמחים ברפואת שיניים לילדים הנו 10,000 ₪ לחודש, ואילו לגיא (שם בדוי), רופא השיניים העצמאי המתמחה ברפואת שיניים לילדים בגבעתיים קיימות הכנסות של 15,000 ₪ לחודש, אזי הסך של 5,000 ₪, המהווה את הפער בין גיא לבין יתר הרופאים הדומים לו, מהווה עקרונית את המוניטין הנצבר לגיא. לשם ההבנה, ייתכן ואין לגיא יכולות עודפות, אבל המרפאה שלו נמצאת מול חנות הממתקים המבוקשת ביותר בגבעתיים, או שדווקא אשתו היא דמות מוכרת בעיר גבעתיים ובזכותה רבים מגיעים אל גיא, **כך שמוניטין הנו גורם חמקמק ביותר ותלוי במשתנים רבים.**

¹ תיקון מס' 4 [תשס"ט-2008], ס' 5(ג) לחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973.

² ס' 2(8) לחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973 (להלן: "ס' 2(8) לחוק")

מוניטין יכול להתקיים גם במובן צר יותר, במובן של פערי הכנסות בין בני הזוג. לדוגמא: בת זוג משתכרת בסך של 40,000 ₪ בחודש ואילו בן הזוג משתכר 10,000 ₪ בחודש. הפער בין הצדדים של 30,000 ₪ מתאר את פערי ההכנסות וההשתכרות בין הצדדים עצמם, גם אם נמצא שהכנסותיו של כ"א מהם אינן עולות על ממוצע ההכנסות בתחום עיסוקם.

נדגיש ונבהיר כבר עכשיו שאין בעצם קיומו של פער בכדי להעיד במפורש על קיומו של מוניטין! מרכיביו של המוניטין מבוססים ומורכבים מכושרו של האדם להשתכר, כלומר, בשיפור הכושר להשתכר במהלך חייו הנישואין. אך המוניטין מורכב גם מהשכלתו, ניסיונו טרם הנישואין וכישוריו האישיים שאיתם נולד אדם לפני תקופת הקשר הזוגי.³

כושר השתכרות הינו נכס בר חלוקה על פי החוק.⁴ אם כך, נשאלת השאלה - האם מוניטין הוא נכס בר איזון וחלוקה?

בין פסיקתו המוקדמת של בית המשפט העליון לבין ההכרעות המאוחרות לתיקון החוק

בתיק אזרחי ע"א 7493/98 (שניתן בשנת 2003) כב' ביהמ"ש העליון דן ופסק בשאלת מהו מוניטין וכיצד ניתן לחשב מוניטין, תוך קביעה מפורשת שמוניטין הנו נכס בר חלוקה. במילים אחרות, כשאדם מוכר את שמו – הוא מוכר נכס.⁵ בשנת 2007, יוצא תחת ידי כב' ביהמ"ש העליון פסק דין נוסף (בע"מ 4623/04), אשר דן ופסק לראשונה במפורש בשאלת חלוקת המוניטין בין בני זוג, תוך שנקבעו בין היתר הקביעות כדלקמן:⁶

התפתחותו המקצועית של האדם מהווה פרק מרכזי בסיפור חייו [...] תכופות, שלושה ההתפתחות המקצועית של כל אחד מבני-זוג בזו של האחר, עד כדי שהשתיים מספרות יחד סיפור אחד [...] בני זוג עשויים לוותר על השכלה או על משרה, לעבוד או ללמוד שעות מעטות יותר, להקריב פוטנציאל לקידום ואף לוותר לחלוטין על קריירה, כל זאת כדי שיוכל בן הזוג האחר להתפתח בעצמו, למען טובתו-שלו, למען טובתו של הקשר הזוגי ולמען טובתה של המשפחה [...]

העיקר הוא, שבני הזוג עשויים לעמול יחד למען יגבר כושר ההשתכרות של אחד מבניהם, לרווחת המשפחה כולה. ה"קריירה" של אותו פרט לא נועדה אך לשם הערך האינדיווידואלי הטמון בה, אלא גם לשם הערך הקולקטיבי – פרנסתו של בן הזוג השני ופרנסתה של המשפחה כולה. אכן, הזמן ה"משפחתי" הוא אחד, והוא נוצר בשניים. היכולת של כל אחד מבני הזוג להשיא את יכולת ההשתכרות שלו תלויה לא מעט בתרומת-זמן (ומשאבים אחרים) מצדו של בן הזוג האחר.

[...] לפי דרכה של הלכת השיתוף, אין לשלול מבן הזוג האחד את חלקו בפירות נכסי הקריירה של בן הזוג האחר, זאת בעבור התמיכה והעזרה שהוא העניק לו, לאמור: בעבור חלקו של הקשר הזוגי בשיפור כושר השתכרותו. גם את "נכסי הקריירה" עשויים בני הזוג לרכוש יחד [...]

אין זה סביר לומר שבן-זוג אחד הסכים לוותר מעצמו ולסייע בפיתוח כושר ההשתכרות של בן-הזוג האחר, מבלי שהובטח לו ליהנות מכך במקרה של גירושין.

³ בע"מ 4623/04 פלוני נ' פלונית (ניתן ביום 26.8.06 מפי כב' השופט א. ריבלין, פורסם באתר המשפטי "נבו").

⁴ סי' 28(2) לחוק, הי"ש 2 לעיל.

⁵ ע"א 7493/98 שרון נ' פקיד שומה מפי כב' השופט ריבלין (ניתן ביום 15.12.03, פורסם ב"נבו").

⁶ שם, פסקאות 11 – 15.

כאמור, בשנת 2008 התווסף הביטוי 'כושר השתכרות' לחוק **כחלק מסל השיקולים** העומדים לערכאה השיפוטית לעת ביצוע איזון, אך החוק לא תוקן באופן שבו מוניטין (או כושר השתכרות) הוכר **כנכס בר איזון**, שמאז עסוקות הערכאות השיפוטיות שוב ושוב בניתוח מעמד המוניטין בחיי בני זוג.

לנוכח הימנעות המחוקק מלהכיר במוניטין כנכס בר איזון במפורש, בתי המשפט לענייני משפחה ובתי המשפט המחוזיים נוטים לקביעה ולפרשנות שמוניטין איננו נכס, כל שכן איננו נכס בר איזון וחלוקה⁷. בין היתר, על פי פסיקותיו האחרונות של בית המשפט המחוזי בחיפה, **מוניטין הינו כלי אקוויטבילי בלבד** (כלי לעשיית צדק).⁸ כלומר, מעצם היותו נכס עתידי ולא נכס שקיים כאן ועכשיו (במועד הקרע בין הצדדים), המוניטין הנטען/הקיים **ישפיע על אופן ביצוע האיזון**, להבדיל מהיותו **נכס אשר יש לאזן אותו עצמו באופן חשבונאי**.⁹

לקראת תום עידן הערכת המוניטין?

אם תתקבל עמדת ביהמ"ש המחוזי בחיפה, ומצאנו לקבל את הקביעה שמוניטין הינו כלי לעשיית צדק בלבד, הרי שתם עידן הערכות שווי המוניטין, לא צריך עוד מומחים, לא צריך עוד הערכות וספקולציות של גורמים חשבונאיים.

אם אכן מדובר בכלי לעשיית צדק (ודעתנו איננה נוחה מקביעה זו), הרי שמדובר בשיקול דעת מוחלט של בית המשפט המוסמך, שאינו זקוק לחוות דעתו של מומחה זה או אחר, אלא לכל היותר סיוע חשבונאי בניתוח פערי ההכנסות שבין הצדדים, לצורך הערכת גובה הפיצוי הנדרש, אם בכלל.

לפי גישה זו, באם מוניטין הוא אך כלי המשפיע על אופן ביצוע איזון הזכויות הרי שאין צורך לשום אותו, אין צורך במינוי מומחים ואין צורך לבדוק אותו. בהתאמה, על עורכי הדין וקהל המתדיינים לבחון כעת ביתר שאת האם לא בשלה העת להפסיק את המרוץ השגרתי אחרי מינוי מומחים להערכת מוניטין, שכן העמדה הרווחת בבתי המשפט מלמדת אותנו לעבור משיח חשבונאי לשיקול דעתו הבלעדי של השופט הדין בעניינם של הצדדים, בהתבסס על מספר ממצאים עובדתיים פשוטים (שיפורטו להלן).¹⁰

הערכת מוניטין ופערי השתכרות – מבט לעתיד

אם נלך במתווה המסתמן, שמוניטין אינו נכס בר איזון וכי אין בהערכת מומחה בכדי לסייע באופן מובהק בקביעת המוניטין, ביהמ"ש צריך לקבוע, חלף הערכת מומחה, פרמטרים ברורים, שעיקרם (אין בכך משום רשימה סגורה): תקופת הנישואין, הכנסות הצדדים ו/או מצבם התעסוקתי נכון ליום הנישואין, השכלה שנרכשה תוך כדי תקופת הנישואין, חילופי מקומות עבודה, מספר ההריונות והמשאבים שנדרשו לצורך כל אחד מההריונות, לידות ותקופות חופשת לידה, קביעת גובה הכנסות הצדדים נכון למועד הקובע וכנגזרת מכך – פערי ההכנסות במועד הקובע. כשם שמוכרת המתודה לבדיקתו של מומחה בענייני משמורת וילדים¹¹ – כך גם צריכה לבוא רשימה מפורשת בעניין מוניטין ופערי השתכרות.

⁷ בתי הדין הרבניים אינם רואים ככלל מוניטין כנכס בר איזון. (ראה תיק רבני (נת') 824780/2 פלוני נ' פלונית (27.6.12), פורסם ב"נבו"), ראה : תיק רבני חיפה 1059097/4 פלוני נ' פלונית (23/03/2016), פורסם ב"נבו").

⁸ תמ"ש 47769-01-12 **פלונית נ' אלמוני**, מפי כבי השופט נ. שילה [ניתן ביום 26.8.14, פורסם ב"נבו"], תמ"ש (כ"ס) 22190/09, **ט.מ. נ' א.מ.**, מפי כבי השופט צ. ויצמן [ניתן ביום 9.10.11, פורסם ב"נבו"], עמ"ש 18968-06-16 **פלונית נ' פלוני**, מפי כבי השופטת א. אלון [ניתן ביום 27.4.17, פורסם ב"נבו"].

⁹ עמ"ש 31035-09-16 **ש.ג. נ' ד.ג.**, מפי כבי השופט ס. גיוסי [ניתן ביום 20.4.17, פורסם ב"נבו"].

¹⁰ ראה פסק דינו של כבי השופט נ. שילה הנזכר לעיל, בו נקבע שאיזון נכסי הקרירה יעשה בדרך של ייחוס 1% מתוך פער ההשתכרות שבין הצדדים לכל שנת שיתוף.

¹¹ הנחיות בית המשפט המחוזי לחו"ד מומחה לגבי מסוגלות הורית, 1991.

יחד עם זאת, הגישה שאינה רואה במוניטין ככנס בר איזון וחלוקה באופן מוחלט, עלולה להקשות ולהביא לחוסר צדק ממשי, בעיקר במצבים שבהם הפערים בין הכנסות הצדדים הם **אדירים** והפיצוי המוצע בגין פערים אלו זעום או במצבים שבהם מדובר בבני זוג **שאינם** עתירי נכסים וזכויות, אך קיים פער ניכר בכושר השתכרותם, כך שנכון יהיה להעדיף חלוקה **בפועל** של המשכורת הזוגית – גם בתקופת זמן שלאחר מועד הגט.¹²

טול דוגמא של בני זוג שהנם בזוגיות מהיום הראשון של לימודי הפסיכיאטריה של אחד מהם. בן הזוג החיצוני צובר ידע, השכלה, מתקדם ועולה בסולם הדרגות בתחומו. עוברות השנים, ויום לפני שפותח קליניקה פרטית – יום לפני קצירת פירותיו, אחרי שנים בהן תרם בן הזוג הביתי תרומה שווה כתרומתו להצלחתו – מחליט בן הזוג החיצוני להיפרד. **כיצד יחלק ביהמ"ש (אם יחלק) את פירות ההצלחה העתידיים של הקליניקה הפרטית, שהנם תולדה מובהקת של כל תקופת שנות הקשר הזוגי?**

בפסק דינו של ביהמ"ש לענייני משפחה בראשל"צ, שניתן בעניין חלוקת אופציות בהליך גירושין, קובע כב' השופט נ. פישר שהזכויות באופציות הרשומות ע"ש בעל יחולקו לפי שוויון **במועד ההבשלה** (כלומר בנקודת זמן עתידית), ביחס לתקופת החיים המשותפת.¹³

בשים לב לכל מקרה ומקרה, גם אם נחליט ללכת על פי גישת ביהמ"ש מחוזי בחיפה, יש להחיל מנגנון חלוקה זה גם על חלוקת המוניטין, כך שביהמ"ש ייראה **בעסקאות עתידיות והכנסות עתידיות** של אותו בן הזוג הפסיכיאטר **ככנס בר חלוקה**, גם במועד שלאחר הגירושין.

לפיכך, במצבים (נפוצים) בהם במועד הפרידה אין לבעלותם של בני הזוג נכסי נדל"ן ו\או צבירות וכספים בסכומים ממשיים, ושווי נכסי העתיד של אחד מבני הזוג עולה באופן ניכר על הנכסים הקיימים, **בתי המשפט צריכים להימנע ממתן פיצוי זעום ולבכר את המשך הקשר הכלכלי שבין הצדדים, על מנת למנוע קיפוח של בן הזוג הביתי**.^{14, 15}

¹² שחר ליפשיץ **השיתוף הזוגי** (2016), 307.

¹³ תמ"ש 10339-03-12 **צ' נ' צ'**, מפי כב' השופט נ. פישר [ניתן ביום 5.6.17, פורסם באתר "נבו"]. פסה"ד נותר על כנו בעמ"ש 19796-09-17 **צ. נ' צ.** (ניתן ביום 13.9.18 ופורסם באתר "נבו")

¹⁴ והכל בהתקיים התנאים הקבועים עפ"י דין - תמ"ש 52231-09 **מ.ב. נ' ע.ב.**, כב' השופטת ש. גליק [ניתן ביום 1.11.11].

¹⁵ כותב המאמר, עו"ד יהונתן קניר הוא שותף בכיר ובעלים 'קניר ושות' – משרד עו"ד. עוסק בתחום דיני המשפחה והמעמד האישי כ-15 שנים, ובמרוצת הזמן צבר ידע משפטי נרחב וכן ניסיון עשיר תוך ייצוג מאות תיקים בעלי פרופיל גבוה בפני בתי המשפט על ערכאותיו ובתי הדין הרבניים.